

Intervju med Stina Wirsen

I anslutning till bokanmälan av *Var är Siggas hemma?* presenterar Mellanrummet en intervju med Stina Wirsen, som är bokens författare och illustratör. Vår redaktionsmedlem Eva Tillberg har träffat och samtalat med Stina Wirsen om hennes barnperspektiv och starka engagemang för små människor, som genom åren har resulterat i en samlad rik produktion.

Intervjun med författaren och illustratören Stina Wirsen ägde rum en förmiddag sent i april när våren sakta började göra sitt intåg. Årstidsväxlingen utgjorde en parallell till mötet i och med den växtkraft som inryms i Stina Wirsen som person och i hennes verk. Den kommer till uttryck i hennes stora och varierade konstnärliga produktion och, framförallt i det här sammanhanget, i hennes engagemang för den lilla människan och hennes plats i samhället via barnbokslitteraturen. Stina Wirsens barn- och småbarnsböcker belyser människans inneboende växtkraft från liten till stor, allas vår medfödda mänskliga sårbarhet såväl som allas vår moraliska styrka. Stina Wirsens böcker belyser vad barn i olika åldrar talar om och leker kring i barn- och ungdomspsykoterapi och närliggande behand-

lingsformer. Under 2000-talets första decennium högläste jag många av hennes böcker inom ramen för en verksamhet som tog emot små barn mellan 1–6 år med svår psykologisk och psykosocial problematik. ”Leka tre”, serierna ”Vem”, ”Rut och Knut” och ”Brokiga” behandlade vardagliga relationer, dilemman och glädjeämnen som vem som helst kunde känna igen sig i – liten som stor. I ord, bild och samspråk kring läsandet kunde angelägna och vardagliga ämnen fångas in till gagn för barnet som unik person. Barnet kunde känna igen sig, få tröst och uppleva förståelse. I högläsningssituationen kunde tematiken delas ”här-och-nu” inom ramen för en relation.

Stina Wirsen utvecklade senare barnbilderböcker i olika samarbeten och uppdrag. ”Liten

– en bok om barns utsatthet och vuxnas ansvar” (2015) skapades på uppdrag av Brottsoffermyndigheten, ”Historien om Bodri” (2019, författare Hédi Fried) är en högläsningbok för vuxna att läsa tillsammans med barn baserad på Hédi Frieds egna upplevelser från Förintelsen och med illustrationer av Stina Wirsén. ”Var är Siggas hemma” (2021) utkom i samarbete med Rädda Barnen och belyser försummelse och omsorgssvikt. Den riktar sig till barn mellan 3–6 år och det finns ett tillhörande arbetsmaterial som riktar sig till professionella. Boken tillkom efter att Stina Wirsén hade fått kontakt med psykologer på Rädda Barnen som såg en brist på berättelser om placeringar. Stina Wirsén fick frågan om att skriva och illustrera på temat. I diskussionerna inför boken utvecklades tankar kring begreppen hemma och placerad. Vad innebär dessa begrepp för ett litet barn som är med om något så omvälvande i sitt liv? Reflektionerna ledde till en formulering som låg närmare ett barnperspektiv: att byta mitt hemma. Till skillnad från fosterhemsplacerad eller omplacerad relaterar att byta mitt hemma mer till en trygg plats, när ursprungshemmet präglas av otrygga och svåra omständigheter. Sigge får ett nytt hemma i berättelsen men verkligheten är samtidigt komplex, betonar Stina. Det är inte säkert att det nya hemma blir ett hemma speciellt lång tid då placeringar är tidsbegränsade, och olika omständigheter påverkar.

Arbetet med boken ”Liten” innehöll svårigheter, berättar Stina. Ämnet är så pass hårt i sig då det handlar om våld i nära relationer. Stina provade först att rita mänskliga gestalter, men backade sedan. Om man skall teckna ett litet barn som far illa hemma med mänskliga gestalter blir det knallhårt, menar Stina. Hon provade sig fram i formen och boken fick till sist en mjukare fabelform. Fabeln som litterär form i barnböcker har funnits i alla tider som dels rättrådiga moralkakor, men också som ett konstnärligt grepp för att mjuka upp hårda ämnen, resonerade Stina. Det handlade om att skapa ett uttryck som små barn skulle kunna ta till sig utan det blir alltför skrämmande, och samtidigt inte väja för att svåra traumatiserande erfarenheter finns i ett barns liv och verklighet. Stinas ambition var att ge hopp utan att förneka det hemska i en form som det lilla barnet förmår ta till sig, även om det inte kan förstå allt än. När jag lyssnar på Stina funderar jag över hur hon tänker när hon

skapar sina illustrationer? Valet av fabelformen mejslades fram i arbetet med ”Liten”. Liknar det hennes andra processer?

Stina återgår till boken om Sigge, som är illustrerad med mänskliga gestalter. Det var så tydligt att jag ville pröva det, säger Stina. Boken fyllde en lucka och jag tänkte helt enkelt att jag gör en bok om ett verkligt barn. Men som du ser är det inte några våldsamma scener i boken utan ganska lugna, därför att innehållet i sig är så starkt. Det otäckaste i boken är innan Soc. kommer, säger Stina, när mamman bara sover och man förstår att Sigge är så ensam och hungrig. Stina fortsätter: boken har fungerat väldigt väl såsom jag fått höra från Rädda Barnen och andra som har berättat att de använder boken. Jag välkomnar verkligen fler böcker inom temat eftersom alla säkert inte tycker om just den här boken. Det viktiga är att det finns fler varianter, som i alla viktiga ämnen. En bokhylla skall vara rik både för barn och vuxna anser jag, och man kan finna tröst i en massa olika typer av litteratur. Det behöver inte vara något som pekar på att ”det här är jag med om just nu”, men jag tycker att det finns en poäng med att då och då göra den typen av böcker som ”handlar om det här för de här”. Det kanske inte ens är speciellt relevant för andra. ”Var är Siggas hemma?” kan vara intressant för litet äldre barn därför att det kan vara nyttigt att förstå att alla inte har det så lätt. Det kan man gott höra när man är 6, 7 eller 8 år – men kanske inte när man är 3. Då är det irrelevant egentligen, om man själv lever i sin lilla låda. Men för lite äldre barn kan det vara bra. Jag hade själv haft nytta av att förstå det i den åldern. Vi hade till exempel ett barn som bodde nära oss som luktade kattkiss. Och vi tänkte: ”oh, hen är så jobbig, vi bjuder inte hen, hen luktar kattkiss”. Ur ett barnperspektiv hade vi inte ens reflekterat över att hen inte ville lukta kattkiss och att det inte var hens eget val. Jag tänker att det inte handlar om att barn bara är grymma, utan om att sakna ett perspektiv. Vad litteratur kan göra både för både vuxna och barn är att vidga perspektiven utan att man gör en moralkaka av frågan. Jag tror verkligen på att man kan öka medvetenheten även hos barn att förutsättningarna ser så olika ut. Det är samma sak i ”Historien om Bodri”, som belyser ett annat tungt ämne för barn som ju handlar om Förintelsen. Det är ett mycket speciellt ämne och historien om Bodri är inget man skall trycka upp i

ansiktet på vilken 6-åring som helst. Det är en högläsningbok för vuxna och barn tillsammans. Om man skall använda den i skolan skall vuxna läsa den först. Det är en bok som finns för frågor som kommer upp om Förintelsen, eller överhuvudtaget om vad barn upplever, ser och snappar upp av verkligheten och av samtiden.

Vad var det som ledde dig in på att illustrera och skriva om och för barn på det här sättet? Hur började ditt engagemang?

Jag älskar berättelser och har alltid älskat högläsning! Mamma läste för oss när vi var små och jag har aldrig slutat läsa, jag är en väldigt läsande person. Jag gick direkt från barnböcker till vuxenböcker, men har däremot inte haft något stort intresse för ungdomslitteratur. Eftersom jag har jobbat så mycket som illustratör snarare än fri konstnär har det i hög grad handlat om berättelser. Det har också blivit ganska mycket riktade uppdrag kring ett särskilt tema eller ämne. Med livet förändras man och jag är mycket socialt engagerad i samhället, till exempel i demokratifrågor. Det är otäckt att se vilken utveckling vi har i Sverige nu, i Europa och i övriga delar av världen med ökad rasism och homofobi. Homofobi har av någon obegriplig anledning fått ny fart, fast samtidigt har det förstås gått mycket framåt i de frågorna också. Jag känner ett ansvar och har en vilja att delta, och göra saker som jag tycker är viktiga.

När du formulerar det så ser jag en värdegrund som lyser igenom i dina berättelser, som du sätter ord och bild på genom ett till synes enkelt språk och enkla linjer. En fem-ordsmening kan te sig enkel men vara mycket innehållsrik.

Precis, när det gäller skrivande är det enkla en form som handlar om att jag började skriva för så små barn. Men det funkar för vuxna också. Jag tycker om att läsa poesi, och noveller kan vara toppen. Det är inte så att jag backar för tjocka böcker, men det finns något väldigt fint med när människor har ansträngt sig för att koka ner och rensa bort. Det är väl vad jag håller på med själv? Tar bort fluffet och går rakt på.

Det är spännande hur dina gestalter växer fram ur detta och hur du formar det i bild. Du fångar en liten

människas erfarenhet eller belyser ett tema via ett (gose-) djur som på något sätt symboliserar något som kommer inifrån dig: tankar, engagemang, vad du vill förmedla.

Jo, det är hela tiden det här barnperspektivet.

Vad är ett barnperspektiv?

Medvetenheten om att vi alla har varit barn och om att vårda den delen inombords. När man som jag har passerat 55 går tiden så otroligt fort. Själv är jag gift med samma man som jag har barnen med, som är någonting jag har valt, men det finns också något problematiskt med de "stängda lådorna" och ett ganska isolerat liv i små kluster. Jag tror att små barn intuitivt letar efter utveckling och vill vara på platser där de kan lära sig saker. Så jag tror mycket på förskolan, på öppnare familjer och att barn måste få möjligheter att också söka och hitta förebilder utanför familjen. Förskolan är central och livsviktig – särskilt för de barn som far illa hemma, men också för de barn som är privilegierade. Man får lära sig att dela med sig och man blir rustad för att man inte är den enda personen med behov. Det finns många fördelar med en bra förskola och jag hör till dem som tycker att det skulle vara förskolelikt. Även om man lever gott eller har hamnat i en familj som är bra på många sätt är det allmänt mycket lättare att saker går fel. Jag har en stark känsla för innebörden i uttrycket: *it takes a village to raise a child*.

En bra förskola skulle ha gynnat någon som Sigge.

Ja, och det kräver samtidigt att samhället tar det yrket på största allvar och ger personal som jobbar med förskola högre status, som att höja löner och ge möjlighet till vidareutbildning under hela yrkeslivet. Det behöver lyftas fram att detta är en institution som vi tar på allvar i samhället där vi fostrar nästa generation.

Ett förebyggande arbete.

Det är ett förebyggande arbete och enormt viktigt för nästa generation. De som väljer yrket skall välja det för att de vill och för att de har ambitioner, vilket jag oftast tycker finns – man träffar enormt mycket fin förskolepersonal. Men det är inte ett högstatusyrke, vilket syns både i lönekuvertet och

i hur vi ser på barn, egentligen. Om man väljer att jobba med barn är det litet lågstatus. Det är samma sak för mig som väljer att jobba med pekböcker. Varför gör jag pekböcker för 3- eller 2-åringar när jag kan göra illustrationer för Dagens Nyheter eller ha tjustiga utställningar? Men jag tycker båda är viktigt och intressant, och tänker inte sluta göra det ena eller det andra. Det befruktar varandra.

Du får med hela livscykeln i vad det innebär att vara människa från liten till stor, och allt vad vi kan drabbas av, vad vi kan välja och inte välja.

Precis, och vi lever i en tid där det finns – eller det kanske vi alltid gjort – ett förakt för svaghet. Både väldigt små människor och väldigt gamla människor är beroende, och det är liksom besvärligt på olika sätt. De behöver omsorg och klarar sig inte själva, de kostar pengar och tid. Det är mycket krångligt på olika sätt.

Känslan av svaghet kan väcka ett obehag som är svårt att stå ut med, menar du?

Ja, när man träffar gamla människor börjar man kanske tänka på att man själv skall dö och när man träffar små barn kanske det väcker dåligt samvete, rastlöshet eller stress. Jag vet inte varför egentligen, men kanske för att man själv har så fullt schema? Jag hänger med en 2 1/2-åring nu och då kan jag bara vara med hen. För hen kan fortfarande stoppa fingrarna i kontakten eller göra tokiga grejor, så jag måste ju naila hen. Hen behöver mig, hela tiden! Hen har ett lillasyskon, och om vi skall passa båda måste vi vara två vuxna hemma för att det skall bli bra. Man kan absolut vara ensam med en 8-månaders och en 2 1/2-åring, men det blir liksom inte mysigt utan stressigt. Om man dessutom tror att man skall svara på ett flertal jobb-mail i telefonen samtidigt blir det outhärdligt! Så lever många småbarnsföräldrar idag. Det är en enorm stress att ha barnen och samtidigt jobba, och hålla sin karriär flytande.

Du talar om värdet av att vara tillsammans fysiskt och psykiskt samtidigt. Att dela någonting tillsammans antingen det handlar om att steka pannkakor, eller att en sitter och läser och den andra är däromkring med sitt, men man delar ett "här och nu".

Ja, precis. Och små barn hjälper en ju med det! Det är den bästa medicinen! Om man har gått på några mindfulness-kurser och inte riktigt klykat så kan man välja att hänga litet med en 2-åring istället. Det är snabbkursen!

Om vi går tillbaka till Sigge och reaktionerna på boken. Du hade fått mycket respons från personer som jobbar med boken i sin verksamhet, och vad jag förstår också från barn?

Den har inte fått så mycket recensioner och jag tror inte heller att den blivit mycket översatt. "Liten" blev översatt till många språk, vilket är jätteroligt, men det har inte riktigt hänt med "Sigge". Den är också en senare bok så det kan ju komma, och den borde vara allmängiltig. Jag har fått en del jättefina mail från vuxna som säger att den boken hade jag behövt när jag var liten. Jag har också fått värdefull feedback från personer som jobbar på kvinnojourer eller som psykologer, eller jobbar med barn på olika sätt och alla de har varit väldigt positiva.

Vad får du höra?

De säger och bekräftar det vi trodde: den här boken behövs! Det finns för litet beskrivet på temat och de barn som de har i behandling eller i samtal vill återkomma till boken många gånger.

Vad tror du är till hjälp för dem med boken?

Jag tänker att man blir beskriven och sedd. I "Liten" står det till exempel på sista sidan i eftertexten: "Det finns fler som har det som Liten. Det finns fler som är rädda hemma".

Vad är det i just dina bilder, tror du, som får läsaren att känna sig beskriven och sedd?

Det är en jättebra fråga men det har jag svårt att svara på själv. Jag gör bara så gott jag kan, liksom. Så jag vet inte riktigt varför det fungerar?

Vi talade om barn och barnperspektiv förut och barn rymmer så mycket, från att vara en nyfödd till en 17-åring och allt däremellan. Ditt bildspråk kanske fångar någonting allmänmänskligt som resonerar med en psykisk struktur, där vi förstår något om hur det känns att vara

Sigge även om vi inte har samma erfarenheter, eller kan veta precis hur? Vad tror du om att form och färg möter något emotionellt i barnet/läsaren? Vilken bild som helst skulle liksom inte gå bra, eller vilket språk som helst.

Ja, det är väldigt fint beskrivet. Jag skriver och ritar ju som jag känner, så det är ganska mycket intuitivt jag jobbar.

Intuitivt. Det är väl vad som lyser igenom: värdegrund och inlevelseförmåga kommer in i bilden, som leder till en kommunikation med andra. Det går att känna igen sig i någonting väldigt svårt och hur det känns att vara i ett utsatt läge. Du talade om att vi värjer oss mot sårbarhet, men här går det att förstå och dela. Att läsare hör av sig och säger "det här hade jag behövt när jag var liten" borde betyda att de känner sig mindre ensamma i mötet med bilden?

De känner igen sig! Det är som med all konst och kultur – om man nu har en ambition med just kommunikation och att man vill kommunicera någonting viktigt. Jag har jobbat med bilderböcker och böcker för barn i 30 år och det är en kombination av erfarenhet och intuition.

Vilken bok är du mest nöjd med eller vilken har betytt mest för dig?

Jag tänker nog att det senaste jag gör är mest intressant. När jag jobbade med Hédi var jag helt uppfylld av Hédi. När min man träffade henne första gången ställde han frågan: är det du som har stulit min hustrus hjärta? för jag bara pratade om Hédi ... Hédi, Hédi ... Just nu håller jag på med film och då är det roligast. I vår skall jag blåsa glas och då tycker jag bäst om det. "Liten" var mycket meningsfull och samtidigt också väldigt jobbig att göra; likaså "Sigge" men inte på samma sätt.

Hur då?

Det kunde gå fel. Jag gjorde "Liten" så många gånger i olika varianter för att ämnet "våld i nära relationer" är så blytungt, och så detta att vända sig till barn. Jag tyckte att det var svårt, men den har därför kommit att betyda mycket för mig. Den har fungerat och jag har fått mycket bekräftelse på det.

Det svåra, vad innehåller det?

Att inte klampa fel. Psykologer som jobbade nära Brottsoffermyndigheten lyfte fram det särskilda i att det är en myndighetsbeställning och inte fick riskera att leda till att den skulle kunna användas felaktigt, som i en domstol till exempel. Någon skulle kunna hänvisa till boken och manipulera ett barn genom att säga något i stil med: "har du det som Liten?". Plötsligt blev det en nivå till att ta hänsyn till, nämligen att en bok som syftar till att hjälpa och spegla ett barn skulle kunna missbrukas. Det blir en stor etisk fråga med många lager. Och samtidigt kan det ju inte göra att vi väjer ifrån ämnet eller låter bli att berätta de här historierna.

Så komplext. Det skulle kunna bli så, menar du, att man förekommer barnets utsaga genom att barnet har läst boken och så tror man därför inte på barnet?

Precis. Det var många sådana delikata grejer och därför valde vi till exempel att ha ett öppet slut. Det var inte bara därför, utan också ett konstnärligt beslut där jag tänkte att den berör fler om den har ett öppet slut. Det framgår ju inte riktigt om Liten blir omplacerad och får ett nytt hemma. Det verkar inte så, för hen träffar fortfarande sin granne, men man förstår att någonting har hänt och och att någonting är nytt. Det framgår inte heller riktigt vem av föräldrarna som är förövare och vad det resulterar i.

Det är intressant att höra om hur du så tydligt bibehåller barnperspektivet. Jag relaterar till yrket som barnpsykiater. Det är vuxna som söker hjälp för ett barns problem, men senare i processen när barnet utvecklar sin egen version kan andra teman träda fram, som ingen sett eller förstått – inte barnet heller. Då skiftar fokus vartefter från ett vuxenfokus till ett barnfokus; barnet äger narrativet.

Ja, en tro på barnets förmåga och tro på barnets behov av ett innehåll, till exempel litteratur och kultur med innehåll, är så viktigt. Barn i alla åldrar är också otroligt olika och i olika faser.

Du såg en lucka när du skulle skriva om Sigge och Liten. Det kanske egentligen inte kan beskrivas som en

trend att skriva om svåra, stora och komplexa frågor för barn. Men finns det allmänt några trender i barnlitteraturen som du har observerat?

Eva Tillberg, redaktionen i Stockholm
Bild: <https://varnamo.nu/>

Jag skall vara helt uppriktig och säga att jag inte riktigt följer med i det eller har koll, vare sig inom Sverige eller internationellt. Jag tar del av det i viss utsträckning, men är inte mer intresserad av barnboksbranschen än av konst- eller filmbranschen. Samtidigt kommer alltför barnböcker ut om barns utsatthet på olika sätt och det välkomnar jag verkligen! I Norge finns till exempel Gro Dalö och Sven Nyhus, som under många år har gjort böcker med tunga teman för små barn. Det finns andra exempel också och det är jättebra! Jag var med och gjorde en konstnärlig utsmyckning på Ersta barnhospice, som var väldigt tungt och jobbigt på många sätt – men naturligtvis jobbigare för de som måste vara där. I uppdraget ingick också att välja ut och göra en ordentlig bokhörna. Jag valde då böcker som berörde på olika sätt men också helt andra böcker, såsom väldigt tramsiga böcker. Jag tycker det är viktigt att poängtera att barn också behöver få vila ifrån det som är tungt och svårt. Precis som för oss när vi går igenom en tung period kanske man bara vill se gamla fäniga kostymdramer. Man orkar liksom inte också hålla på och plöja svår litteratur.

Vi närmar oss slutet av vårt samtal. Är det något mer du vill tillägga eller säga?

Jag vill lyfta mitt engagemang för barn till en politisk nivå också för att barn och gamla kostar pengar, och måste få kosta pengar. Vi måste se det ur ett perspektiv att detta med svaghet och beroende berör oss. Vi är så uppe i våra egna liv och hinner inte riktigt med småbarnsåren för man har ett så pressat schema, och man är rädd för döden. Men om inte samhället låter de här två instanserna få kosta pengar så blir det ett halvt liv. Det är ovärdigt för en demokrati att inte kunna sköta sina små och sina äldre, det är inte ok. Det skall vara värdigt och vi vill väl alla ha en värdig avslutning? Gärna hel och ren och snygg och inte ensam, eller hur? Om vi bara tar in att så som man behandlar sin nästa i relation till hur man själv vill avsluta sitt liv. Det sitter liksom ihop.